

ACC. N:R M. 15690: 1-19.

lantbr., född 1885 i Fycke

Landskap: *Småland*

Upptecknare: *Tingal Johansson, Värnamo*

Härad: *Östbo*

Berättare: *olika personer; se uppl. bladens
bakreida!*

Socken: *Fycke m. fl.*

Berättarens yrke: .....

Uppteckningsår: *1961*

Född år ..... i .....

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lokal - och personhistoria. s. 1-19.

LUF 117

13/12-61

Skriv endast på denna sida.

Svar på frågelista: L. U. F. 117

I sydöstra delen av Fryele socken,
finnes ett stort skogsområde, som tillhör
gårdarna, Kärbyholm, Ljöåtra, Bygget,
Bönkhult och Käs-trollegård.

Marken i nämnda skogsområde, som
kallas Svanahytte är ovanligt sten-
bunden, och om orsaken härtill be-
rättar man: När jorden skapades
var den slätt och stenfri, och detta
tyckte hin inte om. Han gick ut i
markerne med en säck sten och
sädde ut sten, och när han kom
till Svanahytte brast säckbandet
(hosabänvätt) så all stenen rann
ut på marken, och därför är
Svanahytte så stendundet. Ett berg-
massiv där Kärbyholm har sin inkörs-

Luf 117

väg i sitt skogsrike i Svanahytte
kallas "Helveti" portar.

ett skogsområde väster om Svanahytte
som kallas Ryggarne ligger på gränsen
mellan Rännkults och Räkults marker
ett stort flyttblock (= stor sten)

Blocket kallas "Pukehall" under stenen
är en s. k. jättegryta (= skåfformigt ur-
hålad) och påstår att det spökar
vid stenen och däromkring.

Uppvecklaren har besökt platsen, och
flerfaldiga gånger efter mörkrets
inbrött passerat däromkring, men
dock inte vare sig sett eller hört
några spökerier.

Gravfält (efter krigshändelser) vid Fryele - kvarn
 Omkr. $\frac{1}{8}$ mil väster om Fryele kyrka finnes ett
 gravfält om cirka 40 kullar bestående av grus o. sand.
 En kullersten finns där och. Genl. berättaren häntade
 man här grus till påfyllnad av Fryele kyrko-
 gård under senare hälften av 1800-talet
 varvid man fann runda klott som man
 trodde var kansonkuler, bajonettknivar m.m.
 Man tror att gravfältet är efter en strid mellan
 svenskar och danskar på 1500-talet. Fältet är icke
 vetenskapligt undersökt.

Börjande gravfältets tillkomst berättas:

För flera hundra år sedan då fred var i
 landet, kom en fientlig krigshär (danskar)
 och slog läger på platsen vid Härån,
 der gravfältet nu är. De hade vänt skorna
 på sina hästas bakfram så det skulle

se ut som de hade ridit åt msträtt håll.
Svenskarna kommo och upptäckte dem,
sköto eller högs nedem.

Leindstadsmossen nära Serintill var på
den tiden isö, eller i varje fall så sank
att den ej kunde beträdas av härlar och
folk, området väter om Fryele kyrka
likaså, varför berättaren trodde att
det varit lätt för svenskarna att över-
rumpla och nedgöra danskarna då
de voro instängda av vatten och sank
mark på tre sidor. Berättaren född. borätt på platsen.
(Ollöligt att någon grund finnes för sågnens
sanning. Hänt är att Fryele kyrka och prästgård
brändes och förstördes av danskarna 1563.
anmärkning av Fingal Johansson)

Kyrkbygge i Fryele: En gammal sägen för-
täljer att när kyrka skulle byggas i Fryele
socken följade man först bygga den i
byn Lölje belägen i socknens östra del.
Det som byggdes om dagen ravs drallen ner
under natten. Till slut fann man på
träsk. Man band ihop ett par Trillings-
akar, lade Timmer på en vagn spände
akarna för vagnen, och lät redan akar-
na gå vart de ville, och de fortrotte ut
till socknens västra del och stannade i
ett "alätjarr" (= kärr beväxt med albuskar)
och där byggdes kyrkan. (Den omtalas redan
1289. ent. Vierelgen) Meddelaren besökte på
1920-talet Lölje och platsen för det för-
menta kyrkobygget. Där finnes tydliga
lemningar efter stenpat omkr. 12 + meter

i kvadrat. Några meter norr om denna stensättning ligger fyra stora stenar i fyrkant, med lika långt mellanrum från varandra. Man anser i lön att dessa fyra stenar varit ämnade som hörntomar till kloktapel.

Den i slutet av 1920-talet då 80-åriga Hemi äg. Johan Carlsson (död för flera år sedan) berättade att mycken sten bortforsls från platsen och använts vid grundläggning av byggnader o.s.d. Johan Carlsson trodde för sin del, att det inte var troll som var emot kyrkbygget, utan det var den hedniska befolkningen. Inmärketen av stensättningen finner en delvis spolierad häll-
kista som år 1926 undersöktes av riksantikvariens ombud rektor K. Fredriksson i Värnans varvid man fann följande föremål: 1 dolk, 1 pilspets, 1 skrapa 6 cm. i diam. av flinta, samt ett
6 hängsmycke, vackert ornerat, av skiffer, flintarfall m. m.

Några hundra meter väster om Fryele kyrka, på Fryele-Götagårds ägor ligger en stor sten, det berättas att en jätte stående på Hillerstops berg, i Härrjö socken kastat stenen mot Fryele kyrka men att stenen fallit till marken innan den nått fram.

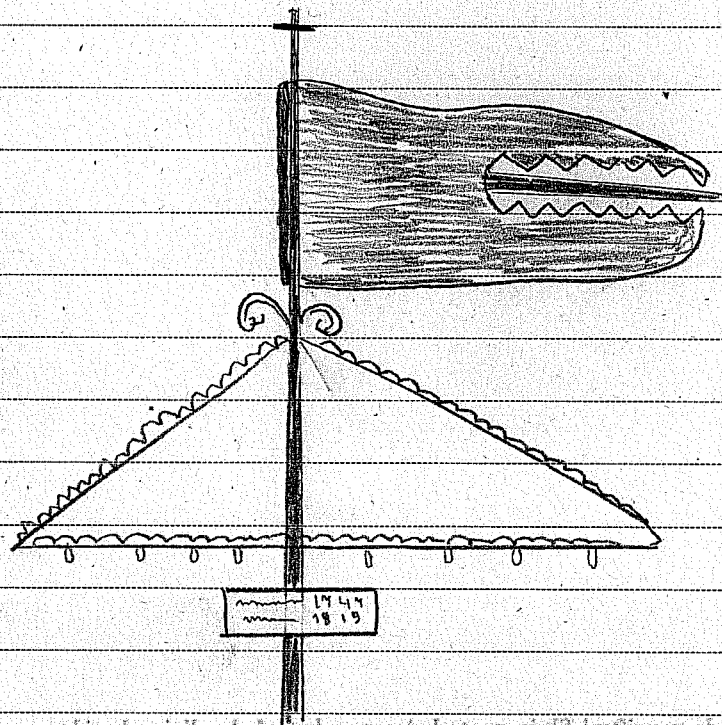
Avståndet mellan Fryele kyrka och Hillerstops berg är omkr. 19 km.

På stenen tror man sig se märken efter jätterns händer.

På Fryle kyrkogård finnes en gravvård, av
smitt järn, bärande följande inskrift:
"Här vilar Sven Gustavsson i Forsebo
född år 1747, död år 1819"

Enl. Traditionen blev han ihjälrivnen av
vargar. Gravvården är av nedantående utseende:

Storklockan i Gällaryds kyrktorn är vida omkring bekant för sitt vackra silverrena ljud. Om orsaken till detta berättas:

När mästaren som skulle gjuta klockan var i färd att tappa den smälta metallen i formen, kom en flicka gående med den sjuvåriga tjulen full med silverakar som hon kastade i gjutformen under det hon ropade: "Så rent jag är en ärlig mö skes denna klocka höras till Viringö"

Och klängen i klockan blev så stark att Drumbinnorna spräcktes på de som ringde klockan. Den hördes ända till Växjö och det talades om att den skulle föras till domkyrkan. Gällarydsborna borrhade då hål på klockan för att dämpa ljudet, och fingo på så sätt ha sin klocka i fred.

I Lötåra backar några km. nordväst
om Gällaryds kyrka bodde en jätte.
När han hörde klockan ringas nere
i Gällaryd blev han arg, fattade en
stor sten och kastade mot kyrkan.
Stenen nådde dock ej fullt fram
utan föll till marken ett par hundra
meter från kyrkan, och ligger kvar där
än i denna dag.

För omkr. 50 år sedan låg i mark tillhörande Drömmings-Sunnugård, och omkr. 500-600 meter öster om Vottrups kyrka en stor sten (flyttblock). Stenen kallades "Sunnasten", och det sadas att en jätte kastat den mot Vottrups kyrka. Man tror sig ha funnit märke i stenen efter jätterns strumpband. För omkr. 50 år sedan kilades stenen sönder och användes som material för grund till ett skolkvar.

Bockarot kallas en sten på Drömmings ägor. Stenen ligger på ett berg. Den är försedd med två borrhål, och lär ha utgjort gränsten från lantmätteri på 1700-talet på gräns mellan Drömmings och Ellås byar i Vottrups socken. Gränsen ^{har} vid ett senare lantmätteri blivit något ändrad, och stenen har numera ingen uppgift som gränsten.

En Trallkunnig präst Nils Stöcke 1768-1886
präst i Fryek pastorat, bodde på Kulleamborsläts
slöjdhult, skulle en gång fara till gudstjänst i
Fryek kyrka. Han tillade sin dräng att smörja
vagnen, och sätta fast "lönmtapparna" säkert
på vagnaxlarna. (Lönmtapp var en nagel
som höll fast hjulet vid vagnaxeln.)

Drängen gjorde som han blivit tillagd.
Komma nere i slöjdhult skog tappade de
ena hjulet. Stöcke förebrädde drängen att
han så illa fullgjort sitt uppdrag.

Då de kört ännu stund tappade de återigen
ett hjul. "Jaså är det på det viset släng
upp hjulet i vagnhäcken" sa prästen.

Men då går det väl inte att köra genom ett
drängen. Gör som jag säger, röt prästen.

och drängen kastade upp hjulet i häcken

12 och se, det gick att köra med tre hjul på

vagnen. Komma till porten vid Fryele kyrka frågade prästen om drängen ville se den som hållit upp vagnaxeln som tappat hjulet, och det tyckte drängen kunde vara riktigt.

Prästen bredde ut sin kappa på marken, och så fick drängen sätta sina fötter på den. Drängen fick då se den onde svettig och fläsande stå och hålla upp vagnaxeln.

"Ja känn på det du fan, men du kan ju låta bli min vagn härnäst. Då jag är ute och far" sade prästen.

(Berättaren häradsmare Karl Lignell sade sig i sin tur ha hört sängen av kyrkoväktaren Jonas Rydslett född 1830 i Fryele berätta sängen.)

"Knalla-Johan" dråpare, bedragare och Gumm
i Fryele under senare hälften av 1800-talet.

" 19 Maj 1878 på kommunalstämma i Fryele
Lemnades upplysning, att mannen
Frans Johan Andersson (Knalla Johan) med
familj förr bott i Fryele Bergsgård, men
i Nov. ¹⁸⁷⁶ vännad~~h~~ortflyttade till Verreano,
och der som hyresgäst vistats tills den 11 rist-
lidne maj. Då han i Verreano blivit avhytt,
och sedan ankommit till Fryele samt in-
tagit med familj hos sin sväger Gustav
Abrahamsson i Ljökult norregård, och som
denne anmält missnöje med att hafva dem
i sina hus, så har fattigvårdsstyrelsen överen-
kommit att Frans Johan Andersson med
familj skulle med tillåtelse av Johan Andersson
i Loftås få inflytta i den stuga på Bergs-
gården som äges av skrättdaren J. Svensson

på obestämd tid" (Fryks kommunalarkiv)
 "Knalla-Johan" var den mest lurkdvärne
 bedragare som tänkas kunde. Han var
 känd vitt omkring för sina piffigt ut-
 länkta Gjuknep. Han ville gärna handla
 och driva affärer, men icke betala det han
 köpte. Ofta for han till Jönköping, och
 köpte varor, t. ex. plogar, järnspisar, speci-
 erier m. m. på kredit av handlarna i staden
 men betalade sällan varorna erhållit.

Det var ytterst värt att belägga honom
 med några alogligheter och få honom
 fädd. Blev han krävd för skuld avfärdade
 han det med att han "för Jaäm inläva
 klädda i päppa". Men till sist blev han
 fast och för lång tid oskadliggjord.

15 Han hade i Jönköping sammanträffat
 med Tattaren Lindberg, (Trigenarkungen kallad)

och Lemne som haft någon affär med
Kusla-johan anväg sig ha blivit lurad av
honon. Knalla-johan var på hemfärd
från staden, och uppharms i Sjungarums-
skogen utanför staden av tättaren som kom
emot honon med drögen kniv och hotade
honon till livet. Knalla-johan sprang då
fram till en förutvarande förbonde åkdon
och fick fatt i en betman som han
slog tättaren i huvudet. Tättaren avled
efter ett par dagar, av skadorna på
jönk. Cararett. Knalla-johan blev
häktad och dömdes till flera års straff-
arbete. Det var ju i nödvärn dräpet
skedde men rätten tog inte mycket
hänsyn därtill, Knalla-johan hade så
många fula bedrifter fört vilket
16 menligt inverkade på hans straff.

Trots lång strafftid förbättrades han icke. Utkommen från fängelset klädde han ut sig i prästdräkt, för till jönköping gick in i en guldsmedsaffär, presenterade sig som präst i Hagshult, och kränglade så på sätt till en kafferrin av silver utan att betala som vanligt.

Så försökte han sig på ficktyveri.

På ett månadsmöte (= kreaturmarknad) i jönköping stal han 300 kr. från en toyare, men blev kort tid därefter häktad i Skillingaryd för brottet.

Eller pengarna kunde man ej finna, han hade gjort av med de flesta. Medan han satt i fängelset i jönköping, skrev han ett brev till hustrun hemma i Fryele, och berättade att han var beliven en ny bättre människa, och medskickade ett Länkespråk ur bibeln. Hustrun till att leta i biblen och fann en hundrakonorsedel.

17 Och som han inte torde låta välla den av

vem som helst så vände hon sig till sin svärfar
Knalla Johans far som nyss var hemkommen
från Malmsö straffängelse, der han varit
i värmare 20 år för mord på en drängpojke
som han slagit ihjäl med en yxa.

Gulbran åtog sig gärna uppdraget att väla
sedeln, 10 kr. fick svärdottern i förskott, sedan behöll
han västen, han fick aldrig ett äre mer, ty han var
en lika stor Guvstrycker som sin son.

1902 reste Knalla-Johan med familj över till
Amerika, han hade ett par söner förest där,
dessa voro hemma och Tozs föräldrar och en
syster med sig till Amerika. För ett par år
sedan sporde upptecknaren att en av dessa
söner blivit hängd i Amerika, som straff för
att han slagit ihjäl sin hustru. För öfrigt
tycktes Knalla-Johans söner då de på 1890-talet
18 voro hemma från Amerika vara hyggligt folk.

de voro då prälmingsoldater, och for omkring
i bygden med en ponnyraf som då var något
nytt, och hölls konserter.

Knalla-johan trivdes inte i Amerika, han
var snart åter i Frysk. Han kunde inte handla
och lurra folk där som här. Han slog sig ^{senare} ner
som Toppelmakare i Ulricehamn. Toppelmakeriet
hade han lärt i fångelst. I Ulricehamn fick
han en dag besök av en man. Gulbarna
kommo i gräl och Knalla-johan högg till
besökaren med en handkniv, så dennes
näsa högg av. För detta blev han dömd
många månaders straffarbete som han
avtjänade på Jönköpings cellfängelse.
Det var troligen sista gången han var
straffad. Han dog omkr. 1915 i Ulricehamn.
Jag minns honom väl. Han var känd
men icke välkänd.